

## ETHICAL PRINCIPLES IN MEDICINE

**Milica Stanković**

The Academy of Applied Technical and Preschool Studies – Vranje Department  
Republic of Serbia, milica.stankovic@akademijanis.edu.rs

**Gordana Mrdak**

The Academy of Applied Technical and Preschool Studies – Vranje Department  
Republic of Serbia, gordana.mrdak@akademijanis.edu.rs

**Suzana Stojanović**

The Academy of Applied Technical and Preschool Studies – Vranje Department  
Republic of Serbia, suzana.stojanovic@akademijanis.edu.rs

**Abstract:** An increasing number of companies are also focusing on ethical goals, in addition to maximizing profit as a business goal. Ethics in the field of medicine includes fundamental moral issues related to decision-making in the performance of medical work and in relation to communication with patients and their families. Medical ethics aims to support fair and well-reasoned decisions in the field of medicine. The key documents regulating ethical issues in the field of medicine are: UNESCO Declaration, Helsinki Declaration, European Convention on Human Rights, Oviedo Convention and EU Charter. Although the current code of ethics and ethical principles have evolved significantly since its early beginnings, the basic principles remain: physicians should base clinical practice and research on the best available science; individual personal interest is secondary to the well-being of the patient, and medical knowledge is a public trust that is applied for the benefit of the patient and society. In order to bring the principles of ethics to everyone, medical schools have introduced ethics into their curricula. The key ethical values and standards that healthcare practitioners must adhere to are: respect for individuals, patient welfare, human rights, autonomy, integrity, truthfulness, confidentiality, compassion, tolerance, justice, professional competences, and community well-being. Healthcare practitioners have different types of duties: as human beings they have “natural duties”, as professionals they have “moral obligations”, they have institutional duties and legal duties. Healthcare practitioners have an obligation to work in the best interests and well-being of the patient. It is the responsibility of healthcare practitioners to be available to their patients within the usual limitations of their practice. Healthcare practitioners need to be educated and trained for the profession, and gain relevant experience in the field. It is extremely important that healthcare practitioners give their patients all the necessary information about their health condition, medical treatment and prognosis. Patients should be fully involved in deciding on their treatment, with the possibility of refusing treatment or requesting a second opinion from another specialist. Healthcare practitioners should respect the privacy, confidentiality and dignity of patients and treat patients with courtesy and care. Healthcare practitioners should treat their colleagues equally regardless of culture, ethnicity, social status, lifestyle, age, gender, religious or spiritual beliefs. Healthcare practitioners need to continuously improve their knowledge and skills throughout their working lives. They also have a responsibility to preserve the environment in terms of preserving and rationally using available natural resources, and disposing of health waste in an environmentally friendly manner. Healthcare practitioners need to promote access to healthcare. The aim of this paper is to point out the importance of ethical principles in medicine. The first part analyzes the concepts of business ethics and medical ethics. The second part of the paper deals with ethical values and ethical principles applied in medicine. After a comprehensive analysis, relevant conclusions are given.

**Keywords:** ethics, ethical principles, business ethics, medical ethics

## ETIČKI PRINCIPI U MEDICINI

**Milica Stanković**

Akademija tehničko-vaspitačkih strukovnih studija – Odsek Vranje, Republika Srbija  
milica.stankovic@akademijanis.edu.rs

**Gordana Mrdak**

Akademija tehničko-vaspitačkih strukovnih studija – Odsek Vranje, Republika Srbija  
gordana.mrdak@akademijanis.edu.rs

**Suzana Stojanović**

Akademija tehničko-vaspitačkih strukovnih studija – Odsek Vranje, Republika Srbija  
[suzana.stojanovic@akademijanis.edu.rs](mailto:suzana.stojanovic@akademijanis.edu.rs)

**Rezime:** Sve veći broj kompanija se fokusira i na etičke ciljeve, pored maksimiziranje profita kao cilja poslovanja. Etika u oblasti medicine uključuje fundamentalna moralna pitanja u vezi sa donošenjem odluka u obavljanju medicinskih poslova i u vezi komunikacije sa pacijentima i sa njihovim porodicama. Medicinska etika ima za cilj da podrži poštene i dobro obrazložene odluke u oblasti medicine. Ključna dokumenta kojima se regulišu etička pitanja u oblasti medicine su: UNESCO deklaracija, Helsinška deklaracija, Evropska konvencija o ljudskim pravima, Oviedo konvencija i EU povelja. Ključne etičke vrednosti i standardi kojih se moraju pridržavati medicinski radnici su: poštovanje pojedinaca, dobrobit pacijenata, ljudska prava, autonomija, integritet, istinitost, poverljivost, saosećajnost, tolerancija, pravda, profesionalne kompetencije, dobrobit zajednice. Zdravstveni radnici imaju različite vrste dužnosti: kao ljudska bića imaju "prirodne dužnosti", kao profesionalci imaju "moralne obaveze", imaju institucionalne dužnosti i pravne dužnosti. Zdravstveni radnici imaju obavezu da rade u najboljem interesu i dobrobiti pacijenta. Obaveza zdravstvenih radnika je da budu dostupni svojim pacijentima u okviru uobičajenih ograničenja njihove prakse. Zdravstveni radnici treba da budu obrazovani i obučeni za datu profesiju, te steći odgovarajuće iskustvo u toj oblasti. Izuzetno je značajno da zdravstveni radnici daju svojim pacijentima sve potrebne informacije o njihovom zdravstvenom stanju, medicinskom tretmanu i prognozama. Pacijenti treba da budu u potpunosti uključeni u donošenje odluke o svom lečenju, uz mogućnost da odbiju lečenje ili poželeva da potraže drugo mišljenje drugog stručnjaka. Zdravstveni radnici treba da poštuju privatnost, poverljivost i dostojanstvo pacijenata i da tretiraju pacijente učtivo i sa pažnjom. Zdravstveni radnici treba da jednako tretiraju svoje kolege bez obzira na kulturu, etničku pripadnost, društveni status, način života, starost, pol, verska ili duhovna uverenja. Zdravstveni radnici treba da napreduju kontinuirano svoje znanje i veštine tokom celog radnog veka. Oni imaju odgovornost i za očuvanje životne sredine u smislu očuvanja i racionalnog korišćenja raspoloživih prirodnih resursa, te odlaganje zdravstvenog otpada na ekološki prihvatljiv način. Zdravstveni radnici treba da promovišu pristup zdravstvenoj zaštiti. Cilj rada je da se ukaže na značaj etičkih principa u medicini. U prvom delu se analiziraju pojmovi poslovne etike i medicinske etike. Drug deo rada se odnosi na etičke vrednosti i etičke principe koji se primenjuju u medicini. Nakon sveobuhvatne analize, daju se relevantni zaključci.

**Ključne reči:** etika, etički principi, poslovna etika, medicinska etika

## 1. UVOD

U poslednjim decenijama dvadesetog veka, jačaju snažni pokreti koji podržavaju koncept poslovne etike. Ovaj trend se nastavlja, te se sve veći broj kompanija fokusira i na etičke ciljeve, pored maksimiziranje profita kao cilja poslovanja. Etika u oblasti medicine uključuje fundamentalna moralna pitanja u vezi sa donošenjem odluka u obavljanju medicinskih poslova i u vezi komunikacije sa pacijentima i sa njihovim porodicama. Medicinska etika, grana praktične etike, ima za cilj da podrži poštene i dobro obrazložene odluke u oblasti medicine. Postoje četiri ključna principa medicinske etike: poštovanje autonomije, nezlonamernost, dobročinstvo i pravda. Ova četiri principa su podjednako važna i čine trenutno vodeći okvir za etičko odlučivanje u medicini i zdravstvu. Cilj rada je da se ukaže na značaj etičkih principa u medicini. U prvom delu se analiziraju pojmovi poslovne etike i medicinske etike. Drug deo rada se odnosi na etičke vrednosti i etičke principe koji se primenjuju u medicini. Nakon sveobuhvatne analize, daju se relevantni zaključci.

## 2. POSLOVNA ETIKA I MEDICINSKA ETIKA

Ne postoji univerzalno prihvaćena definicija etike jer etika zavisi od moralnih standarda. Etika uopšteno znači ljudsko ponašanje koje može biti dobro ili loše, moralno ili nemoralno (Khairmar, 2016). Etika je skup moralnih principa i vrednosti, koji definišu šta je ispravno, a šta pogrešno za određenu osobu ili grupu ljudi (Williams, 2010). Poznati nobelovac Švajcer definiše etiku kao „našu brigu za dobro ponašanje“ (Schweitzer, 1986). To je veoma slično zlatnom pravilu: „činite drugima ono što želite da se čini vama“ (Certo, Certo, 2008). Najjednostavnije određenje etike je dao Robins: „Pravila i principi koji definišu pravilno i pogrešno ponašanje“ (Robbins, Coutler, 2005). Etika je drugi naziv za moralnu filozofiju, disciplinu koja se bavi pitanjima kao što su dobro i loše, ispravno i pogrešno. Zapravo, etika se bavi moralom i moralnim obavezama, proučava moralne vrednosti ljudskog ponašanja i pravila i principe koji njime treba da upravljaju (Majumdar, 2003). U poslednjim decenijama dvadesetog veka, jačaju snažni pokreti koji podržavaju koncept poslovne etike. Ovaj trend se nastavio do danas (Stanković et al., 2021b), te se sve veći broj kompanija ne fokusira samo na maksimiziranje profita kao cilja poslovanja, već i na etičke ciljeve (Stanković et al., 2021a).

Kant je sugerisao da čak i ako postupci koje radimo pođu po zlu, ali motivacija je bila dobra volja svih, oni su i dalje moralni. Možemo praktikovati dobru ili lošu volju unutar ili van zakona. Dakle, ono što bi trebalo da nas gura na akciju jeste motiv, dobra volja, a ne dužnost prema autoritetu. Ovo je zanimljiv koncept posebno ako ga primenimo u poslovnom svetu. Kantova vizija se zasniva na tri etička postulata (Frezza et al., 2018):

1. Delujte prema univerzalnom dobru.
2. Tretirajte druge kao porodicu, jednostavno i pozitivno.
3. Ponašajte se kako smatrate da bi bilo najbolje za čovečanstvo.

Etika u oblasti medicine uključuje fundamentalna moralna pitanja u vezi sa donošenjem odluka u obavljanju medicinskih poslova i u vezi komunikacije sa pacijentima. Dakle, medicinska etika se bavi principima ispravnog profesionalnog ponašanja u vezi sa pravima i obavezama medicinskog osoblja i pacijenata, kao i postupanjem u nezi pacijenata i u odnosima sa njihovim porodicama. (Majumdar, 2003). Medicinska etika, grana praktične etike, ima za cilj da podrži poštene i dobro obrazložene odluke u oblasti medicine. Beauchamp i Childress definisali su četiri ključna principa medicinske etike: poštovanje autonomije, nezlonamernost, dobročinstvo i pravda. Ova četiri principa su podjednako važna i koherentna su sa profesionalnim normama i principima medicinske struke. Ova četiri principa čine trenutno vodeći okvir za etičko odlučivanje u medicini i zdravstvu (Frischhut, Werner-Felmayer, 2020). Ključna dokumenta kojima se regulišu etička pitanja u oblasti medicine su prikazana u Tabeli 1.

**Tabela 1.: Dokumenta relevantna za regulisanje etičkih pitanja u medicini**

| Naziv dokumenta                        | Organizacija                                                             | Pun naziv dokumenta                                                                                                                                     |
|----------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| UNESCO deklaracija                     | UNESCO (Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu) | Univerzalna deklaracija o bioetici i ljudskim pravima                                                                                                   |
| Helsinška deklaracija                  | Svetska medicinska asocijacija                                           | Helsinška deklaracija – Etički principi u medicinskim istraživanjima                                                                                    |
| Evropska konvencija o ljudskim pravima | Savet Evrope                                                             | Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda                                                                                                  |
| Oviedo konvencija                      | Savet Evrope                                                             | Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskih bića s obzirom na primenu biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini |
| EU povelja                             | Evropska unija                                                           | Povelja o osnovnim pravima u Evropskoj uniji                                                                                                            |

*Izvor: Frischhut, Werner-Felmayer, 2020.*

### 3. KLJUČNE ETIČKE VREDNOSTI I PRINCIPI U ZDRAVSTVU

Ključne etičke vrednosti i standardi kojih se moraju pridržavati medicinski radnici su (HPCSA, 2018):

- Poštovanje pojedinaca: Medicinski radnici treba da poštuju svoje pacijente kao osobe, da ih ne posmatraju samo kao korisnike medicinskih usluga
- Dobrobit pacijenata: Medicinski radnici ne smeju preduzimati postupke koji su protivni najboljem interesu pacijenata. Oni treba da se ponašaju u najboljem interesu pacijenata.
- Ljudska prava: Medicinski radnici treba da prepoznaju i poštuju ljudska prava svakog pojedinca.
- Autonomija: Medicinski radnici treba da poštuju parvo pacijenata da sami donose odluke o svom zdravlju na osnovu informacija koje ce im pružiti i da žive život u skladu sa svojim uverenjima, vrednostima i preferencijama.
- Integritet: Medicinski radnici treba da inkorporiraju ove ključne etičke vrednosti i standard u svoju svakodnevnu profesionalnu praksu.
- Istinitost: Medicinski radnici treba da se vode istinom u svojim profesionalnim odnosima sa pacijentima.
- Poverljivost: Medicinski radnici treba da postupaju sa privatnim informacijama pacijenata kao sa poverljivim, osim ukoliko ih nije potrebno otkriti iz moralnih ili pravnih razloga.
- Saosećajnost: Medicinski radnici treba da budu empatični sa svojim pacijentima, da razumeju njihove individualne i socijalne potrebe.
- Tolerancija: Medicinski radnici treba da poštuju prava ljudi da imaju različita etička uverenja i da budu tolerantni za različitosti pacijenata.
- Pravda: Medicinski radnici treba da tretiraju sve pojedince i grupe na jednak i pravedan način.
- Profesionalne kompetencije: Medicinski radnici treba kontinuirano da stiču nova znanja i veštine i unapređuju svoje kompetencije.
- Dobrobit zajednice: Medicinski radnici treba da teže da doprinose dobrobiti čitavog društva skladu sa svojim profesionalnim sposobnostima i mogućnostima.

Zdravstveni radnici se suočavaju sa brojnim etičkim dilemama. Etičko rezonovanje i rešavanje datih dilemma podrazumeva 4 koraka: formulisanje problema, dobijanje informacija, razmatranje opcija i donošenje moralne odluke (HPCSA, 2018). Etičke smernice ukazuju na prava i obaveze koje zdravstveni radnici imaju prema drugima. Zdravstveni radnici imaju različite vrste dužnosti: kao ljudska bića imaju "prirodne dužnosti", kao profesionalci imaju "moralne obaveze", imaju institucionalne dužnosti i pravne dužnosti. Prirodne dužnosti zdravstvenih radnika se odnose na uzdržavanje od nenanošenja štete, promovisanje dobrih dela, fer i pravedno postupanje. Zdravstveni radnici imaju ove prirodne obaveze prema svim ljudima, bilo pacijentima ili ne i sasvim nezavisno od njihovih stručnih kvalifikacija. Moralne obaveze su opšte dužnosti koje zdravstveni radnici imaju kao kvalifikovani i licencirani profesionalci. Reč je o profesionalnim obavezama pružanja zdravstvene zaštite, ublažavanja bolova, poštovanja poverljivosti podataka i iskrenosti pri saopštavanju zdravstvenih informacija. Institucionalne dužnosti su obaveze zdravstvenih radnika koji su zaposleni u određenim institucijama. Ove dužnosti su sadržane u ugovorima o radu, opisu posla itd. Institucionalne dužnosti moraju biti u skladu sa etičkim i zakonskim obavezama zdravstvenih radnika. Pravne obaveze su obaveze koje nameću pravna akta i koje podrazumevaju da se zdravstveni radnici pridržavaju određenih procedura i da koriste posebnu veštinu i pažnju kada se bave pacijentima (HPCSA, 2018). Zdravstveni radnici imaju obavezu da rade u najboljem interesu i dobrobiti pacijenta. Zdravstveni radnici treba da uvek uzimaju u obzir brigu za najbolje interese ili dobrobit svojih pacijenata kao svoju primarnu profesionalnu dužnost. Oni treba da steknu i zadrže poverenje svojih pacijenata. Zdravstveni radnici treba da imaju na umu da su u poziciji moći nad svojim pacijentima i ne smeju zloupotrebljavati svoj položaj. Njihova lična uverenja ne smeju uticati na zdravlje pacijenta, pri čemu se moraju ravnopravno ophoditi prema svim pacijentima bez obzira na rasu, kulturu, etničku pripadnost, društveni status, način života, godine, pol, verska ili duhovna uverenja. Obaveza zdravstvenih radnika je da budu dostupni svojim pacijentima u okviru uobičajenih ograničenja njihove prakse. U vanrednim situacijama, zdravstveni radnici treba da pruže zdravstvenu zaštitu u skladu sa svojim kompetencijama i iskustvom. Ukoliko to nije moguće učiniti, neophodno je uputiti pacijenta kolegi ili ustanovi u kojoj se može potrebna nega obezbediti. Zdravstveni radnici treba da budu obrazovani i obučeni za datu profesiju, te steći odgovarajuće iskustvo u toj oblasti (HPCSA, 2018).

Zdravstveni radnici treba da poštuju privatnost, poverljivost i dostojanstvo pacijenata i da tretiraju pacijente učtivo i sa pažnjom. Neophodno je da oni slušaju svoje pacijente i poštuju njihovo mišljenje. Izuzetno je značajno da zdravstveni radnici daju svojim pacijentima sve potrebne informacije o njihovom zdravstvenom stanju, medicinskom tretmanu i prognozama. Zdravstveni radnici ne smeju tajiti informacije od svojih pacijenata, te treba da prezentuju informacije na način na koji će ih pacijenti najbolje razumeti i omogućiti pacijentima pristup njihovoj medicinskoj dokumentaciji. Pacijenti treba da budu u potpunosti uključeni u donošenje odluke o svom lečenju, uz mogućnost da odbiju lečenje ili poželeva da potraže drugo mišljenje drugog stručnjaka. Zdravstveni radnici treba da promovišu pristup zdravstvenoj zaštiti. Ako nisu u mogućnosti da pruže uslugu, oni treba da upute pacijenta drugom lekaru ili zdravstvenoj ustanovi u kojoj se može dobiti tražena usluga (HPCSA, 2018).

Zdravstveni radnici treba da deluju u najboljem interesu svojih pacijenata kada daju preporuke za svoje kolege ili kada prihvataju lečenje pacijenata po preporuci svojih kolega. Obavezni su da leče pacijente koji su im upućeni od strane kolega podjednako kako leče i svoje pacijente. Zdravstveni radnici treba da rade i poštuju druge zdravstvene radnike u potrazi za najboljom mogućom zdravstvenom zaštitom za sve pacijente. Ne smeju diskriminisati kolege i treba da ih jednako tretiraju bez obzira na kulturu, etničku pripadnost, društveni status, način života, starost, pol, verska ili duhovna uverenja (HPCSA, 2018).

Zdravstveni radnici treba da unapređuju kontinuirano svoje znanje i veštine tokom celog radnog veka. Konkretno, trebalo bi da redovno učestvuju u obrazovnim aktivnostima koje bi unapredile njihovo pružanje zdravstvene usluge. Treba da se pridržavaju i budu u toku sa zakonima koji se odnose na zdravstvenu zaštitu, te da ažuriraju svoje znanje o etici i ljudskim pravima. Zdravstveni radnici treba da vode tačnu i ažurnu evidenciju pacijenata i da održavaju odgovarajuću higijenu u svom radnom okruženju (HPCSA, 2018).

Zdravstveni radnici treba da odgovorno postupaju sa oskudnim zdravstvenim resursima. Neophodno je da uključe etička razmatranja, zakonske zahteve i ljudska prava u razvoj politike zdravstvene zaštite. Važno je da zdravstveni radnici prijave prekršaje i tražiti obeštećenje u okolnostima u kojima se prava pacijenata krše i/ili gde je ponašanje drugih zdravstvenih radnika neetično. Zdravstveni radnici treba da promovišu pristup zdravstvenoj zaštiti. Oni imaju odgovornost i za očuvanje životne sredine u smislu očuvanja i racionalnog korišćenja raspoloživih prirodnih resursa, te odlaganje zdravstvenog otpada na ekološki prihvatljiv način (HPCSA, 2018).

#### 4. ZAKLJUČAK

Ključne etičke vrednosti i standardi kojih se moraju pridržavati medicinski radnici su: poštovanje pojedinaca, dobrobit pacijenata, ljudska prava, autonomija, integritet, istinitost, poverljivost, saosećajnost, tolerancija, pravda, profesionalne kompetencije, dobrobit zajednice. Zdravstveni radnici imaju obavezu da rade u najboljem interesu i

dobrobiti pacijenta. Medicinski radnici treba da budu obrazovani i obučeni za datu profesiju, te steći odgovarajuće iskustvo u toj oblasti. Izuzetno je značajno da zdravstveni radnici daju svojim pacijentima sve potrebne informacije o njihovom zdravstvenom stanju, medicinskom tretmanu i prognozama. Pacijenti treba da budu u potpunosti uključeni u donošenje odluke o svom lečenju, uz mogućnost da odbiju lečenje ili poželeva da potraže drugo mišljenje drugog stručnjaka. Zdravstveni radnici treba da promovišu pristup zdravstvenoj zaštiti.

## REFERENCES

- Certo, S., & Certo, S. (2008). *Moderni menadžment*, 10 izdanje, Mate, Zagreb
- Frezza, E., Frezza, G., & Frezza, E.G. (2018). Ethics necessary in health care a review. *Biom Biostat Int J.*, 7(4):317–320.
- Frischhut, M., & Werner-Felmayer, G. (2020). A European perspective on medical ethics, *Healthcare ethics and communications*, 48 (10), 634-636.
- HPCSA (2018). *Ethical guidelines for good practice in the health care professions*, Health Professions Council of South Africa.
- Khairnar, S. (2016). Marketing innovations and ethics, *IOSR Journal of Business and Management (IOSRJBM)*, pp.45-48.
- Majumdar, S. (2003). History of evolution of the concept of medical ethics, *Bull.Ind.Inst.Hist.Med.*, XXXIII, 17-31.
- Robbins, S., & Coutler, M. (2005). *Menadžment*, 8 izdanje, Datastatus, Beograd
- Schweitzer, A. (1986). *Kultura i etika*, Rozpravy ed., Slovensky spisovatel, Bratislava
- Stanković, M., Mrdak, G., & Stojanović, S. (2020). Innovations and business ethics, 2nd Virtual International Conference Path to a Knowledge Society-Managing Risks and Innovation PaKSoM 2020, November 16-17, 2020.
- Stanković, M., Mrdak, G., Stojanović, S., & Stanisavljević, B. (2021). Business ethics in social enterprises, 30th International Scientific Conference Knowledge without borders, 16-18.04.2021., Vrnjacka Banja, Serbia
- Stanković, M., Mrdak, G., Stojanović, S., & Stanisavljević, B. (2021). Integrating business ethics and business strategy, 30th International Scientific Conference Knowledge without borders, 16-18.04.2021., Vrnjacka Banja, Serbia
- Williams, C. (2010). *Principi Menadžmenta*, Datastatus, Beograd